

Tretji letnik.

1897.

IV. zvezek.

Jelka in trta.

Na nebu lanin svit trepeče,
 Obseva motno dole, griče
 In sence sem ter tja premiče. —
 Čuj na párobku vinograda
 Visoki jelki trta mlada
 Samozavestno tó šepeče:

„Tako, soseda, se mi zdi:
 Krasote svoje se zavedaš;
 Ravnó tvoj vrh v nebó kipi,
 Ponosna svoje sestre gledaš.
 Sevé, na moje deblo krivo
 Pogled upiraš prezirljivo.
 A jako motiš se, soseda!
 Vsakdo še rajé name gleda,
 Ker vé, kaj jaz povsod veljam,
 Kaj morem, kaj človeku dam:
 Oblast na njega imam čarno.
 Ko tró ga bede in skrbi,
 Ko slednji drug ga zapusti,
 Ponudim kri mu svojo žarno,
 Zacelim ž njo mu vse boli.

Zemljanu lepši svet odprem.
 Podobe zrè tu bajno-jasne,
 In v sreú mu sovraštvo vgasne,
 Ko ga v ljubezni čisti zrem.
 Kar takrat misli in želi,
 V resnici jezik govori.
 Ulijem možu levjo moč
 In starcu dam mladost nazaj,
 Spet vedem ga v prekrasni raj,
 Ki ga užival je nekoč. —
 Največji čud se pa godí,
 Ko dan za dnem pred žrtvenik,
 Pristopa božji svečenik,
 In sok se moj izpremeni
 Pri maši vsaki v Krista kri.
 No moč še mojo blagonosno
 Tajiti hčeš, drevo ponosno...?“

Zdaj jelka v vrhu zatrepèče,
 Preširni trti tó šepeče:

„Gotovo imaš moč čarobno,
 A ž njo človeštvo le slepiš;

V omame je uspivaš zlobno,
 Zatem je kruto ž njih vzbudiš,
 Da po trenutni le omami
 V bolesti hujši se predrami.
 Drugače, trta, delam jaz:
 V življenji res ga spremljaš ti,
 A ko pa vse ga zapusti,
 Ko pride zanj poslednji čas.

Tedaj mu dam jaz domovanje,
 Kjer spi po trutih smrtno spanje.

*

Po zvezdnem nebu luna pluje,
 Na jelko tito motno sije.
 Nič trta več ne beseduje.
 Molči i jelka — a solzé
 Sočutja za zemljani lije,
 Ki mirno v jelk domovih spē.

Fr. Kralj.

Pesem.

Hitite po domačih tleh,
 Preprosti vi glasovi;
 Izvor vam tiho je srce,
 Izvor vam svete so želje,
 Izvor viharni dnovi.

Nesrečen rod, nesrečen rod,
 Ki pesem ga ne blaži;
 Ki mu neznan je stvarstva vir
 Ki blaženstva neznan mu mir,
 Ki spev ga ne tolaži.

Hitite po domačih tleh,
 Srca preprosti spevi;
 Nesrečniki tolažite,
 Srce narodu blažite
 Vi blaženstva odmevi!

Ilija Vojnovec.

Mornarjeva.

Dokler je jasno nebo,
 Mirno pod nami morje,
 Radostno vtriplje srce,
 Pevam in vriskam glasno.

A če zatuli vihar,
 V ladijo pljuska nam val,
 Kdo bi očital, da bal
 Kdaj se je hrabri mornar?

Vera in up sta z menoj,
 Ploveta z mano pavsod,
 Jadram naj k tebi moj rod,
 Naj se poslavljam s teboj!

Vitigoj.

Zadnja čarovnica.

Povest iz leta 1701. — Spisal A. Zdenčan.

Četrto poglavje.

Drugo jutro sta sedela skupaj po zajutru sodnik Gottscheer in Mordaks. Živahna govorica se je pletla med njima o ravnokar preteklih dogodkih. Kakor sta imela različen značaj, tako je bilo tudi njuno mišljenje jako različno.

„Zanimive stvari se nam obetajo“, pravi veselo Mordaks. „Ta dva tička čarovniška nam bosta spet kaj zanimivega razložila.“

„Meni pa že preseda to nepretrgano sežiganje; tembolj, ker sem prepričan, da niso vsi čarovniki, ki so že v Ribnici goreli. Toda, žal, ravnati moram po postavah“, ugovarja mu sodnik.

„Ti le predobro misliš o tej čarovniški sodrgi. Saj sami priznajo, da imajo zvezo s hudičem; ti jih hočeš pa še zagovarjati“, meni zastopnik.

„Kajpada priznavajo, a ne radi. Pomisli, preljubi moj! Ako bi mene ali tebe dejali na natezalnico, ras več ur mučili, zagotavljam te, da boš i ti čarovnik. Krepki možje so mi pripovedovali, da si ni moči misliti hujše bolečine od natezalnice in da bi raje najhujšim hudodelstvom pritrdili, na katere še nikoli mislili niso, kakor da bi šli jedenkrat na to mučilno orodje. Zato mora vsakdo obstati, naj si bo kriv ali ne. Kapelan Faber mi je naravnost rekel, da je mnogo teh nesrečnih ljudi na smrt pripravljal, a prave čarovnice še ni med njimi našel.“ Sodnik je govoril te besede prepričevalno.

Lahkoživi Mordaks, ki je samo po čudnih dogodkih stikal, je jel o tem nekoliko premišljati. Zdelo se mu je, da ima sodnik prav. Tega sicer ni hotel priznati, a odgovoril je vsejedno mnogo milejše:

„Naj bo, kar hoče. Mi smo zato postavljeni; odgovorni so pa oni, ki so te postave skovali.“

„Jaz moram tako delati, kakor mi zapoved veli, sicer bi me kot čarovnika tožili, če se bi temu uprl.“

Kakor je bil sodnik prepričan o nekrivdi čarovnikov, vendar je bil toliko slab, da si ni upal temu javno se ustavljati. Bal se je tudi, da bi ne bil sam kot čarovnik sežgan. Bil je toliko samoljuben, da je raje krivico delal, nego bi zgubil službo in življenje.

Kmalu nato ju vzbudi iz mislij vpitje in krik na trgu. Pristopita k oknu, da bi videla, kaj se godi.

Na trgu zagledata množico ljudi, največ žensk, ki kriči, teka sem ter tja in se drvi proti Šušarkovi hiši.

Radovednost ju je gnala, da sta poklicala Martinka, naj poizve, kaj se godi. Kot sodnika morata skrbeti za red in mir v trgu. Martinek je že vedel, kaj je vzrok temu vpitju.

Resno začne Martinek pripovedovati.

Novo čarovnico smo zasledili. Moja sestra Marjeta je bila sinoči bolna. Zob jo je bolel in ni mogla kratko ne malo zaspati. Noč se ji je zdela dolga, silno dolga. Šla je na prag sedet, ker ni mogla v hiši prestajati. Ura je bila več kakor polnoči, to dobro ve. Noč ni bila jako temna, tako da se je lahko ločilo, kaj je pred njo in kaj ni . . .

Mordaks, ki je bil radoveden na zgodbo, ga je priganjal, da naj hitreje pripoveduje, a Martinek, ki je bil danes že malo pijan, ga ni hotel ubogati, ker je hotel vse natanko opisati. Torej nadaljuje.

Ko je tako gledala predse in jo je zob bolel, namreč mojo sestro, se zabliška nekaj po nebu. Kaj spaka bi se po noči bliskalo, si misli, pa takrat nekaj pade na sredo Šušarkovega vrta. Strah jo začne biti, stisne se ob zid in natančneje pogleda. Bili sta tam dve osebi: moški, katerega ni poznala, in Marina. Nekaj sta v zemljo zakopala, dobro je videla, da sta, pod tisto staro hruško, ki že dve leti nima družega na sebi, ko perje, cvetja in sadja pa nič. Gotovo zato ne, ker je čarovniška, ali kali, začne modrovati Martinek.

Priganjati ga morata zopet, da nadaljuje. Kaj je bilo potlej? Nič. Čarovnika sta odšla. Marina v hišo, drugi pa po vrtu na trg domu, kaj vem, kje je doma. Zjutraj je pripovedovala to moja sestra na Veselovem vodnjaku; tam je bilo več žensk. In zdaj vpijejo in kriče, ker so čarovnico zasledili. Jaz sem bil ravno k vama, milostna pospoda, namenjen in pravim, da bi bilo dobro iti pogledat, kaj je zakopanega . . .

„Vidiš, amice, da imam jaz prav“, veseli se Mordaks.

„Čudno“, mrmra sodnik, „da bi bila Marina čarovnica. Komu naj pa še zaupam odslej?“ Kmalu nato sta odšla s služabniki in biriči na Šušarkov vrt. Silna množica ljudij se je že nabrala. Jedni so Marino obsojali, drugi molčali, a izgovarjati si je nihče ni upal, ker je vedel, kaj ga čaka.

V hiši se je pa jezil Janez Šušarek, sedeč na trinožnem, črevljarskem stolčku, zakaj ne puste njegove hiše pri miru. Marina je sedela pri peči in jokala. Dobro je vedela, da jo ne reši nihče več, če jo bodo enkrat zaprli; kajti nobena čarovnica se ni rešila, naj si je bila nedolžna ali pa kriva. In vendar ji vest ni očitala niti najmanjšega greha v čarovništvu.

Okrog nje so pa jokali njeni mali otročiči, ki so se začeli sami solziti, ko so videli, da mati joka, dasi niso vedeli, kaj to pomenja.

Marina se je jedino še s tem tolažila, da ne bodo našli ničesar na njenem vrtu. Žalibog, da jo je to zadnje upanje goljufalo.

Na vrtu so kopali na označenem mestu in — oj čuda — kmalu so skopali svilen ruto, notri pa so bile: knjiga s podpisom Mihael Lamut, ženski lasje, kost necega otroka, in posušena stebelca mlečka.

Vzklik začudenja se je izvil iz prs prestrašenih gledalcev. Sedaj jim je bilo jasno, kedo je bil Marinin drug sinoči: to je bil beneficijat pri Novi Štifti, Mihael Lamut.

Mordaks je gledal na sodnika in mu pošepetal na uho: „Vidiš, da se je slabo obnesla tvoja Marina.“

Sodnik mu ni ničesa odgovoril; a sam s seboj je vjednomer govoril: „Čudno, čudno, da je Marina čarovnica. In pa še celo duhovnik Lamut. Težavnim časom gremo naproti. Komu naj še verjamem?“

* * *

Sodnik, Mordaks in biriči odidejo v Šušarkovo hišo. Žalostno je bilo tukaj. Potrli oče je nemo slonel na mizi in si z roko podpiral razburjeno glavo. Ta nečast, ta sramota, vzdihoval je otožno in silna bol mu je razgrajala v prsih. Prepričan je bil, da njegova žena ni čarovnica, a ti dokazi, katere so na vrtu skopali, ti so mu delali preglavico. Ni vedel, kaj bi v tej obupnosti počel. Otroci so jokali, da bi se mrzlemu kamenu smilili, a surovim biričem se niso. Sodnik je priganjal k naglici, ker ni mogel dolgo tega prizora gledati.

Biriči so uklenili Marino, ki ni mogla niti jedne besedice izustiti vsled silne toge, ki je razsajala v njenem srcu. Voljno je podala roke neusmiljenim biričem, in otroci so glasneje zajokali. To ji je pretreslo sree.

„Nikar ne jokajte. Saj sem nedolžna, Bog me bo rešil; sicer pa naj se zgodi Njegova volja.“ Druzega ni mogla reči. Sodnik je bil ginjen, a tega ni smel kazati.

Preiskali so vse prostore v hiši: v skrinjah, omarah, pod streho, a niso nič našli, kar bi bilo sumljivo.

Nato so pa peljali nedolžno žrtev v zapor. V hiši, kjer je doslej vladal mir in družinska sreča, naselila se je žalost in obup.

Preiskovanje se je nadalje vršilo pri Gregorcu. Sinoči niso mogli, danes so pa po dovršeni preiskavi pri Šušarkovih šli k Gregorcu. Pa kljub njih prizadevanju tudi tukaj niso nič našli, kar bi jih moglo prepričati, da je v kaki zvezi s čarovnicami.

Pa s tem še niso vsega dokončali. Čakala jih je še važna naloga: preiskovanje pri beneficijatu pri Novi Štifti, pri gospodu Mihaelu Lamutu. Pa čudno, ko so tja prišli, bilo je župnišče prazno: Mihael je ubežal.

Kakor že dolgo prej ne, bil je danes zastopnik Andrej Mordaks zadovoljen, kajti danes je mnogo dosegel v svoji vnemi za čarovnice. Le to ga je jezilo, da mu je beneficijat ubežal. Če bi prej ne bil prepričan o istinitosti čarovniške družbe, bil bi sedaj, ko je sam videl da je zbežal Lamut, ne da bi kdo vedel, kam. Tudi proti sodniku je bil to velik dokaz. Molčal je zato na obilne opombe Mordaksove, ker mu ni mogel nič več odvrniti. Preiskali so vse po župnišču, pa tudi tukaj niso niti najmanjše sumne stvari zasledili. To se je vsem čudno zdelo. Sodnik je trdil, da najbrže gospod ni čarovnik, a je ubežal, ker se je bal, da ga ne bi zaprli, Mordaks pa je dokazoval, da je kriv, zakaj bi bil sicer ušel.

Zakaj je torej beneficijat ubežal?

Zjutraj je odmaševal gospod Mihael in je nato šel po poti proti Ribnici na sprehod. Jutranji zrak mu je izvrstno del in brez skrbi in brez kake slutnje se je čimdalje bolj bližal Ribnici. Tedaj mu naproti priteče njegov hlapec, ki mu je bil daljni sorodnik, ves preplašen in potan. Od kraja ni mogel ni jedne besede spregovoriti na vprašanja, s katerimi je silil Lamut vanj. Poslednjič vendar spravi iz njega, da je bil v Ribnici, da so na Šušarkovem vrtu izkopali neke čarovniške reči, med katerimi se nahaja tudi beneficijatova knjiga. Marino so že zaprli, sedaj preiskujejo še pri Gregorcu, potem bodo pa še k Novi Štifti prišli.

V strahu in trepetu je to govoril hlapec.

Lamut je premišljal, kako bi se moglo kaj takega zgoditi. Slednjič se domisli, da mu je pred leti neka knjiga prešla, da sam ni vedel, kam. Kaj, ko bi ta zoper njega pričala? Dobro je pa tudi vedel, kaj se to pravi, tožen biti čarovništva? To je toliko, kakor obsojen in sežgan biti. Znano je, da je bilo mnogo toženih čarovništva, a noben še ni prišel drugam kakor na grmado.

Ni se dolgo pomišljal. Hitel je domov, naglo se preoblekel, da bi ga ljudje tako hitro ne spoznali, vzel nekaj denarja in odšel s hlapcem od doma. Odšla sta v Črnomelj k nekemu sorodniku, dokler bi se ne izkazala nedolžnost.

Ko so prišli torej v župnišče, je bilo že prepozno. Zvečer sta bila zopet skupaj Mordaks in sodnik. Zadnji je bil redkobeseden in ni mnogo poslušal svojega zgovornega tovariša, ki mu je pripovedoval, kako je tu in tam znal dokazati čarovnicam njih krivdo.

Sodnik se je opravičeval, da je zaspan, in je odšel kmalu spat.

Črna noč je objela ribniško dolino, objela je nocoj toliko nesrečnih src, ki pred malo urami še niso slutili, kje da bodo nocoj.

Vse je bilo tiho, le v mokri ječi so se čuli zdaj in zdaj polglasni vzdih, ki so dramili nočno tišino in pri Sušarkovih so otroci jokali za materjo. Oče jih je sicer tolažil, a ni jih mogel utolažiti. Matere le ni bilo.

(Dalje prihodnjič.)

Galileo Galilei.

Piše Jos. Sever.

II.

Florentinski dominikanec Tomaž Caccini se je čutil poklicanega, z Galilejem in njegovimi pristaši prepirati se na leci. Razlagal je namreč četrto adventno nedeljo l. 1614 Jozvetovo knjigo in obširno razpravljajl čudež, da se je na povelje Jozvetovo solnce ustavilo. Pri tem je omenil, kako nekateri uče sv. pismu nasproten nauk, da se zemlja suče okoli solnea, in svaril poslušalce pred krivimi preroki. Kakor zatrjuje Galilei, je pričel pridigo z dvoumnim stavkom iz sv. pisma: „Možje Galilejci, kaj stojite tu in gledate v nebo?“ in celo zahteval, naj se vsi matematiki izženo iz dežele, matematika da je satanska umetelnost.¹

Dominikanci so tirali stvar dalje. Ker so Galilejevi pristaši v svojih spisih neusmiljeno udrihali po svojih nasprotnikih, so hoteli dominikanci svet prepričati, da imajo oni prav, in so poslali 7. svečana 1615 prepis Galilejevega pisma z dne 21. grudna 1613 inkvizicijskemu prefektu Pavlu Emiliju Sfondratiju v Rim. Iz Pize ga je bil prinesel v Florenco dominikanec Lorini v dominikanski samostan San Marco. Ti dominikanci so tožili Galileja še v posebnem pismu, da uči sv. pismu nasproten nauk in je krivo razlaga, da prezira sv. Tomaža, z nogami tepta Aristotelovo modroslovje in da občuje z nemškimi protestanti in z laškimi krivoverci. Kardinal Sfondrati je izročil prepis inkvizicijski kongregaciji, katera je pismo strogo preiskala. Vendar ni našla v njem nič spotikljivega ali veri nasprotnega. Ko je Galilei zvedel o tem koraku svojih nasprotnikov, poslal je hitro prepis pisma prijatelju msgr. Diniju v Rim in ga prosil, naj ga dá jezuitu Grienbergerju, češ, jezuitje so učeni ljudje in bodo to stvar gotovo prav rešili. Ob jednom mu je pisal, da hoče napraviti daljšo razpravo o razmerju naravoslovja k razodetju v obrambo svojih nazorov. To je izpolnil pozneje v pismu vojvodinji Kristini v Pizi.

¹ Pridiga je Galileja zelo razdražila, a knez Friderik Cesi, predsednik akademije de' Lincei mu je svetoval, naj z ozirom na lastno varnost miruje.

Z izidom pravde niso bili zadovoljni dominikanci. Caccini sam je prišel 19. marca 1615 v Rim in je zahteval, da ga inkvizicija zasliši. Pred inkvizicijo je pod prisego izpovedal, da ima Galilei Kopernikov nauk za resnico in ne za hipotezo, da ta nauk razvija v razpravi o solnčnih pegah, in da dva Galilejeva učenca, dominikanec Ferdinando Ximenes v Florenci in župnik Janosso Attavanti, učita kriv nauk, da Bog ni substanca, ampak akcidenca, da Bog čuti, in da čudeži, ki se pripovedujejo o svetnikih, v resnici niso čudeži. Dne 14. in 15. oktobra 1615 ju je zaslišal florentinski inkvizitor, ki se je pa prepričal, da nista razen Kopernikovega nauka nič drugega učila. Tedaj še le je rimska inkvizicija pregledala Galilejevo razpravo o solnčnih pegah in našla v njej nekaj krivih naukov, katere je tudi obsodila.

V istem času, namreč grudna meseca, se je napotil Galilei prostovoljno v Rim, da bi se ondi opravičil in dokazal resničnost Kopernikovega nauka. Takrat je bil še dober kristijan in je kazal pokorščino do cerkve. Njegova nesreča je bila, da je pozneje to svoje mišljenje spremenil. V Rimu je nadaljeval svoja predavanja; med poslušalci so bili tudi njegovi prijatelji, kardinali Maffeo Barberini, Bellarmino, del Monte in Orsini.

Četudi se je Galilei na vse kriplje prizadeval, da bi dokazal svoj nauk in si kolikor mogoče pristašev pridobil, vendar svojih poslušalcev nikakor ni mogel prepričati o resničnosti svojih trditev. Tu ga je mehanika, ki je bila tedaj še v povojih, pustila popolnoma na cedilu. Z njegovo teorijo o solnčnih pegah, s katero je on dokazoval Kopernikov nauk, dokazal je jezuit Scheiner resničnost Ptolomejevega sestava. Jedino ta dva dokaza sta bila prava, da se Venera spreminja kakor mesec, in da se Jupitrovi trabantje sučejo okoli Jupitra, dokaza, ki sta bila le analogna in poslušalcev nikakor nista zadovoljila. Sicer je že šest let poprej Kepler v svoji knjigi: „*Astronomia nova de motibus stellae Martis ex observationibus Tychoonis Brahe. Pragae 1609*“ matematično natanko dokazal, da se planetje okoli solnca sučejo v elipsah.¹ Brez dvoma Galilei Keplerjevih dokazov ni razumel, ker so bili preveč zamotani, kar pa Galileju ne smemo v nečast šteti, saj on ni bil strokovnjak v astronomiji. Tudi se Galilei ni povsem strinjal s Keplerjevimi nauki. Njegovo teorijo o mesečevi privlačni sili je imenoval celo otročarije (fanciullagini). Znano je, da so

¹ Kopernik in Galilei sta učila, da je solnce središče vseh krogov, v katerih se sučejo planetje okoli solnca, quia circulus potest peracta agere; nasprotno je pa Kepler učil, da so pota planetov elipse, in da stoji solnce v enem žarišču teh elips. De motibus stellae Martis: „Circulus (C. XLVIII.) peccat excessu, ellipsis (C. XLV.) peccat defectu, et sunt excessus ille et hic defectus aequales. Inter circulum vero et ellipsim nihil mediat nisi ellipsis alia. Ergo ellipsis est planetae iter.“

celo Kopernikovi pristaši jeli zavaljo Keplerjevih naukov dvomiti nad resničnostjo Kopernikovega sestava, ki se je takrat poglavitno opiral na domnevo, da je solnce središče sveta, kar je bil trdil Ptolomej o zemlji. Tudi Galilei se ni mogel otresti te napačne misli o svetovnem središču in si zato ni upal s Keplerjevimi teorijami pridobiti novih privržencev.

Nasprotnikov pa je bilo čimdalje več, ker so bili Galilejevi pristaši nagli, neprevidni in strastni, nekateri so pri vsaki priliki zabavljali, drugi so se pa celo s svojimi trditvami smešili.¹ Nasprotovanje je Galileja dražilo, njegovi odgovori so postali žaljivi, a žgoči dovtipi so le množili pravi vzrok njegovih poznejših bridkih izkušenj.

III.

V postu l. 1616 se je kongregacija „s Officii“ prvič zbrala, da bi sodila o Kopernikovem in Galilejevem nauku. V torek, 23. svečana, je izreklo najst bogoslovcev — takozvani kvalifikatorji — svoje mnenje o Kopernikovem nauku: trditev, solnce je negibljivo svetovno središče, je v modroslovju nespametna in protislovna (in philosophia stulta et absurda), v kolikor pa nasprotuje sv. pismu, je krivoverska (formaliter heretica), in trditev, zemlja se suče okoli solnca, je v modroslovju istotako nespametna in protislovna, glede bogoslovnih resnic pa zmotna (spectando veritatem theologicam ad minus in fide erronea). 25. svečana so zborovali kardinali inkvizicije pod papeževim predsedstvom in odobrili sodbo kvalifikatorjev. Na Bellarminovo priporočilo so z Galilejem jako milo postopali, niti pred inkvizicijo ga niso klicali. Naročili so le kardinalu Bellarminu, naj Galileja k sebi pokliče in naj mu svetuje, da Kopernikov nauk opusti; če bi ne slušal, naj mu o. komisar (Seghezzi) v navzočnosti notarja in dveh prič odločno prepove Kopernikov nauk učiti in zagovarjati; če bi se pa tej prepovedi ne uklonil, naj se vrže v ječo; (docere aut defendere, seu de ea tractare, si vere non acquieverit, carceretur). Kopernikovo knjigo „De revolutionibus“, Foscarinijevo „Lettera“ in Galilejevo „Delle macchie solari“ so izročili kongregaciji „Indicis“ v presojo.

Tajnik kardinal Mellini je še istega dne naznanil inkvizicijski ukrep komisarju Seghezziju, in drugi dan, 26. svečana, je poklical Bellarmin Galileja v svoje stanovanje, kjer mu je objavil voljo kardinalov. Ker se je pa Galilei protivil prijaznemu opominu Bellarminovemu, mu je nato (successive ac incontinenti) ravno tam (ibidem) o. komisar v navzočnosti

¹ Tako je n. pr. trdil avguštinec Diego di Stunica, da sledeči stavek v Jobovi knjigi IX. 6.: „On potresa zemljo z nje mesta, in njeni stebri se tresejo“ dokazuje resničnost Kop. nauka. Karmelitanec Foscarini pa je menil, da je Kop. sestav že jasno označen v judovskem sedmerozgljatem svečniku.

kardinala Bellarina in dveh prič prepovedal Kopernikov nauk učiti in zagovarjati (*quovis modo teneat, doceat, aut defendat, verbo aut scriptis*). Tej prepovedi se je Galilei uklonil, kakor je poročal Bellarmin 3. marca v inkvizicijski seji (*cui precepto idem Galileus acquievit et parere promisit*.)

Nekateri nasprotniki katoliške cerkve so skušali dokazati, da so kardinali specijalno prepoved z dne 26. svečana 1616 popravili, ali celo l. 1633 ponaredili in med akte podtaknili. Ali njih trditve si med seboj čisto nasprotujejo.

L. 1867 je neki avstrijski častnik, Karol Gebler, trdil v svoji knjigi „Galileo Galilei und die römische Curie“, da so kardinali specijalno prepoved z dne 26. svečana ponaredili, na podlagi katere so l. 1633 Galileja lahko pred inkvizicijo postavili. No, imeli so dovolj drugih povodov, kakor bomo videli v naslednjih poglavjih, na podlagi katerih so Galileja obsodili. Svet je Geblerjevo razpravo z zanimanjem čital. Leto pozneje je Gebler vse akte v Rimu natanko preiskal in prepisal, in se je prepričal, da se o kakem ponarejenem aktu niti govoriti ne more. Bil je toliko resnicoljuben, da je svojo nepremišljeno trditev preklical,¹ ob enem pa je sprožil neosnovano misel, da je vsebina te specijalne prepovedi neresnična, to je, da cerkev l. 1616 Galileju ni prepovedala Kopernikovega nauka učiti, pač pa prepoved zabilježila v akte. Specijalna prepoved, pravi, je brez vsakega podpisa in nasprotuje drugim aktom, tedaj neveljavna in neresnična. Da je akt brez vsakega podpisa, je naravno, ker kanonično pravo zahteva le, da piše uradne akte notar v sodnikovi navzočnosti, in zatorej so veljavni tudi brez podpisov.²

Tudi nasprotja med akti ni nobenega, niti ne nasprotuje specijalna prepoved aktu 25. svečana, niti Bellarminovemu poročilu v seji 3. marca, niti spričevalu, katero je dal Bellarmin Galileju 25. maja. Ta nasprotja si je ustvaril Gebler sam, kajti kardinali bi morali biti jako neumni, da bi ne bili zapazili nasprotij, ko so l. 1633 Galileju dotične akte prebrali. Akt 26. svečana — ugovarja Gebler — nič ne omenja, da bi se bil Galilei protivil Bellarminovemu opominu, vendar je komisar takoj nato Galileju uradno prepovedal Kopernikov nauk učiti.

Da akt ne omenja Galilejevega nasprotovanja, je umljivo, ker je notar navadno bilježil le, da so se ukazi inkvizicije spolnili, in je bilo

¹ Seveda, kar so pisali za njim časopisi in knjižure, tega niso preklicali, da, celo hudovali so se nad njim.

² O resničnosti aktov dne 30. aprila in 2. julija 1633, ki so istotako brez podpisov, Gebler prav nič ne dvomi.

tedaj samo po sebi umljivo, da se je Galilei protivil, če je moral o. komisar vmes poseči.

Gebler se spotika dalje nad izrazom „successive ac incontinenti“, katerega on prestavi z „gleich darauf ohne Unterbrechung“ (nepretrgoma takoj nato), kar je pa povsem napačno. „Successive ac incontinenti“ zaznamuje le neposredno logično zvezo in ne časovne¹, kakor trdi Gebler, in kanonist Barbosa piše, da zaznamuje celo dobo desetih let. Za to razlago govori tudi stavek: in presente eodem Cardinali adhuc ibidem precepit et ordinavit“, ker bi bilo dvakratno imenovanje kraja „ibidem“ (ravnotam) v tako lakonično sestavljenih aktih povsem nepotrebno, če bi bil komisar takoj po Bellarminovem opominu naznanil inkvizicijsko prepoved.

Specijalna prepoved bi nasprotovala tudi Bellarminovemu poročilu v seji 3. marca. Tudi v aktu od 3. marca se bere — ugovarja dalje Gebler — da se je Galilei pokoril specijalni prepovedi, ne omenja pa se, da se je protivil Bellarminu. Kakor sem že omenil, so bili akti jako lakonično sestavljeni, in notarji so bilježili le, kar je bilo nujno potrebno, in celo Reusch² priznava, da je Bellarmin v tej seji svojim tovarišem o dogodku natančneje poročal.

Slednjič je zapazil Gebler nasprotje tudi med specijalno prepovedjo in spričevalom, katero je dal Bellarmin Galileju 25. maja. Gebler pravi, spričevalo niti ne omenja specijalne prepovedi. Spričevalo, katero je sestavil Bell. na željo Galilejevo, imenuje vse vesti o Galileju, da je krivoverec in da je preklical Kopernikov nauk, neosnovane, in spričevalo bi torej nasprotovalo svojemu namenu in Galilejevi prošnji, če bi bil Bellarmin omenjal specijalno prepoved.

Geblerjevo hipotezo o neresničnosti specijalne prepovedi pobijajo Wohlwill, Cantor, Reusch in Scartazzini, kateri njegovo trditev imenuje konfuzno in protislovno, najbrž pa radi tega, ker je preklical svojo prvo trditev, za katero se je Scartazzini zelo ogreval.

Jan. Andr. Scartazzini³, pridigar v Soglio v Švici, je obdržal Geblerjevo trditev, če tudi jo je Gebler preklical. Komu je bolj verjeti, Scartazziniju, ki aktov nikoli ni videl, ali Geblerju, ki je celo leto akte preiskaval, je lahko določiti.

¹ Grisar prestavi: „Im Anschluss hieran“, in „daraufhin und im Anschluss daran“; pr.: Galilei-Studien, str. 51; in „Zeitsch. f. d. kath. Theologie.“ 1878, str. 88.

² Reusch: „Der Process Galilei's und die Jesuiten.“ 1879, str. 138; mož, ki smatra vsakega za jezuita, kdor se ne strinja z njegovimi starokatoliškimi nazori.

³ O njegovih umazani podlosti in sovraštvu do cerkve pr.: Rim. Kat. 7. teč. str. 339.

Slično trdi tudi M. Cantor, profesor matematike v Heidelbergu. Njegovo hipotezo, po kateri so morali biti kardinali silno neumni,¹ je pobil Gebler.

Emil Wohlwill, kemik v Hamburgu, je pa baje v Epinois-ovi fotolitografiji Galilejevih aktov našel, da sta dve vrstici v specijalni prepovedi zbrisani in popravljeni. No, Gebler, ki je dotično mesto s povečevalnim steklom preiskal, mu je dobro posvetil. Pravi, da se mu je zdelo, da je sanjal, ko je bral njegove ugovore. Wohlwilla so dalje dobro zavrnili Epinois, Berti in Reusch.

Poleg tega pa priča, da akta 25. in 26. svečana nista pokvarjena, ista pisava in isto črnilo. Akte l. 1616 je pisal drug notar nego akte l. 1632 in pisava prvega ni nič podobna pisavi drugega. Brezuspješno je tedaj vsako prizadevanje, katoliški cerkvi dokazati goljufijo in laž, akti ostanejo pristni in nepokvarjeni.

(Dalje pribodujic.)

Sanjalo se mi je!

Črtica.

Napisal **Boljarič Krasoslav.**

Ljubi Bog, kaka revščina po tej moji sobici!

Ako se količkaj premaknem v svojih oguljenih hlačah, zaškriplje pod menoj stari šepavi stol tako grozeče, da vselej mahnem nehoté z rokama po zraku, išočoč rovnotežje.

Miza pred katero sedim, je že tudi videla brez dyoma lepo število desetletij. Revica je že mnogo pretrpela. Ob nekej priliki je dobila velikansko poko, ki se je z leti le še razširila. Jeden del je obžgan in osmojen, Bog ve vsled kake nezgode. In koliko je drugih rez in lis in lukenj in madežev in znamenj, ki krase to znamenito mizo!

Po kotih curlja voda. Moja črviva postelj je na jedni strani že vsa plesnjiva in segnita. Br!

Drugih stvari pa ni v sobi.

Draga Fortuna, ne zameri, veš, ti si bedasta! Drugim daš toliko in meni nič!

Da, ko bi bil bogat, potem, potem...

¹ Grisar, Galileistudien, str. 45: Die nothwendig anzunehmende Dummheit des Fälschers reicht hin, das unsichere Luftbereich zu zerstören.

Potem bi ne zbiral tobaka in ostankov smodk iz prejšnjih časov po svojih žepih, potem bi ne pil dan za dnevom vode, ki jo že od nekdaj sovražim. Br!

Bogat, bogat. — — —

Take misli so mi rojile po glavi in oči so mi zlezele počasi skupaj. — Stol je zaječal parkrat pod menoj, a jaz se nisem zmenil za to in sem trdno zaspal.

In čudne sanje sem imel, strašno čudne sanje!

V sobo je stopil prav majhen, starikav možiček. Zaničljivo in nesramno se je ozrl po sobi in se zasmel tako predrzno, da sem jezen zakričal:

„Čemu se pa smejete? Mojemu ubožstva, ne? Kaj mislite, da me smete zasmehovati, če nisem bogat? Kaj?“

Razsrjen hočem vstati, ali ne morem. Kakor priklenjen obsedim na stolu.

„Ha, ha,“ zasmeje se on zadovoljno. Vidite, sami ste si krivi revščine, sami. Če bi imeli kaj tu — pri teh besedah potrka nesramnež na čelo — „že zdavnaj bi lahko obogateli.“

„Gospod, če ste vi tako strašno modri, pa povejte, kako!“ zakričim v jezi.

„Nikar se ne jezite! Počakajte, dam vam dober svet: pisati morate!“ in pri teh besedah je naredil prav skrivnosten obraz.

„Kako mislite?“

„Nu, povem vam razločnejše. Pisateljajte!“

„Kaaaj?“

„Tako je, gospod. Vi še ne veste, koliko to nese!“

„Ali pomislite vendar! Jaz — pisatelj!“

„Zakaj pa ne? Trud se izplača!“

„Ali jaz sem vendar vedno slišal, da pisatelj živi, vmerje brez d'narja.“

„Jdite vendar, to se bajke. Goethe je dobil za svoje spise skupaj milijon goldinarjev.“

„No, saj je dovolj spisal. Goethe jih je že zaslužil. Sicer pa jaz nisem nikak Goethe.“

„Kaj to! Freitag je dobil za vsak zvezek ciklusa „die Ahnen“ šestintrideset tisoč goldinarjev.“

„Šestintrideset tisoč!“

„Da, da, gospod! Številke nekaj veljajo! Vidite, da pisateljvanje nese! Eugen Sue je bil zapravljevec, pa je vendar zapustil po smrti čez jeden milijon frankov!“

„Milijonar!“

„Da, milijonar! Viktor Hugo pa je zapustil pet milijonov frankov.“

„Pet!“

„Samo za roman „Les misérables“ je dobil štiristotisoč frankov.“

„To je dvestotisoč goldinarjev!“

„Fi! To ni še nič! Dickens je sprejel kot nagrado za roman „The Pickwick Papers“ tristošestdesettisoč goldinarjev.“

Srečen človek!“

„Fi! Macaulay je dobil za svojo zgodovino Angleške dva milijona.“

„Dva mi — —“ Beseda mi je zastala.

„Vidite, tako se plačujejo pisatelji. Lamartine je dobil nekoč za prav kratko odo stodvajset goldinarjev.“

„Fi!“ rečem zdaj jaz zaničljivo.

„O, primeroma je bil boljše plačan kakor oni prejšnji. Aleksander Dumas je dobil nekdanj pri enem svojih romanov za vsako vrstico jeden frank.“

„Frank je jedna krona — toliko imam jaz morda v celem tednu.“

„Pri nekaterih svojih pesnih je dobil Byron za vrstico dvajset goldinarjev!“

„Dvajset goldinarjev! Tristo kosmatih medvedov, ali vam hočem verjeti ali ne? Dvajset goldinarjev za vrstico! In vrstica ima pet, šest besed! Torej za besedo štiri goldinarje! Gorostasno!“

„Da, gospod! Tako je. Tennison pa za vrstico stoindvajset goldinarjev!“

Prav bedasto sem ga pogledal.

„Ali se niste zagovorili?“

„Ne! Stoindvajset goldinarjev!“

„In to je resnica?“

„Resnica, gola resnica, gospod! Vse te številke so resnične!“

Sveti križ božji! Zadušiti sem se hotel. Vsa kri mi je šla v obraz, in toliko da nisem omedlel. Silen kašelj me je popadel, in pihal in tulil sem, da se je treslo vse pod menoj in okoli mene.

Možiček pa je izginil.

Potem pa planem k črvivi mizi, zagrabilim papirja in omočim pero tez pišem in pišem — kaj, ne vem več — da mi je tekel obilen znoj s čela.

Težko sem sopal. Popisani papir se je kopicil na mizi, a jaz sem še vedno pisal.

Prsti so se utrudili, otrpneli. A jaz sem pisal in pisal vedno dalje dolgo, dolgo — —

Naposled končam. Zgrabim papir in klobuk ter tečem k nekemu uredniku.

Klanjajoč se mi je vzel rokopis, a potem odprl neki predal — napolnjen je bil s samimi srebrnimi novci In s temi mi je nato nasul žepe, da je vse žvenketalo in cingljalo — — — — —

Vsa moja duša se je uprla temu strahovitemu protislovju. Jaz, Slovenec, — pa denar, in še tako pridobljen denar! Razburjen planem iz sanj in sežem po mošnjčku, v katerem je bilo shranjeno vse moje imetje.

Dva krajcarja padeta iz njega.

Glasnik.

Ženske gredo! Naučni minister je izdal naredbo, katera dovoljuje ženskam, da študirajo kot redne in izvenredne slušateljke na filozofskih fakultetah. Od rednih slušateljic se zahteva, da so avstrijske državljanke, stare najmanj osemnajst let, in da so prebile maturo na kaki avstrijski gimnaziji. Kot izvenredne slušateljke pa se bodo sprejemale ženske na filozofske fakultete, če so dovršile z uspehom vsaj preparandijo ali kako tako dekliško šolo, kakoršni prisoja minister isto vrednost. Vendar bodo morale izvenredne slušateljke najmanj deset ur na teden vpisati. Dovoljenje za obiskovanje pojedinih predavanj bo dajal profesorski kolegij v prihodnje ženskam le izjemoma na predlog dotičnega docenta. Ta nova določila bodo veljavna od 1. oktobra naprej. — Izdale se bodo tudi določbe, katere bodo rednim in izvenrednim slušateljicam dovolile podvreči se preskušnjam za podučevanje na višjih dekliških ali pa dekliških srednjih šolah. — Glede dopustitve žensk k medicinskim študijam se bo odločilo zajedno z nameravano reformo medicinskega učnega reda. — Potem pa bodo samo še gospodje juristi v sivolasih skrbeh, da jih minister opirajoč se na naravno pravo govorniških zmožnostij spolovno razdvoji.

Gospica doktor pl. Possanner. Dne 2. aprila je bila v slavnostni dvorani dunajske univerze promovirana gospica Gabrijela Possaner pl. Ehrenthal, hči upokojenega sekijskega šefa v finančnem ministerstvu, za doktorja celega zdravilstva. Ob enem je bilo promoviranih tudi še 32 kandidatov. Rektor dunajske univerze, Dr. Leo Reinisch, je poudarjal v svojem nagovoru kuturno važnost dogodka, da se je diplomiral prvi ženski doktor na dunajski univerzi. Promocije se je udeležilo mnogo

1 O ženskih študijah izpregovorimo morda prihodnjč nekoliko.

ženstva in tudi precej dijakov. Ženske so ploskale, dijaki so pa deloma pritrjevali ali pa so se držali kisto in modro; nekateri so tudi psikali. — Kakor smo izvedeli se je novopečena doktorica odločila za specialistinjo pri očesnih boleznih kljub temu, da ji je nasvetoval profesor menda zanjo hvaležnejšo ginekologijo.

Kot slovanska filologija se bo čitalo na dunajski univerzi v letnem tečaju sledeče:

1. Prof. dvorni svetnik dr. Vatroslav Jagič:
Gramatika ruskega jezika (4 ure na teden.
Razlaganje staroruske kronike, vulgo Nestor (2).
Vaje v slovanskem seminaru (2).
2. Prof. Dr. Jožef Koštantin Jireček:
Dalmacija in Bosna v srednjem veku v geografičnem pregledu (4).
Balkanske in podonavske dežele v dvanajstem stoletju (2, občinstvo).
V slovanskem seminaru: Čitanje srednjeveških pismenih spomenikov (2).
3. Privatni docent dr. Vencel Vondrák:
Sintaksa cerkvene staroslovenščine (2).
4. Privatni docent dr. Matija Murko:
Jan Kollár, njegovo mesto v češki literaturi in njegove dotike z ostalimi Slovani (2).

Privatni docent dr. Milan vitez pl. Rešetar ne bo čital.

Slovenski klub je priredil 10. aprila lep koncert za odhodnico gospodu dr. Karolu Štrekelju, ki je bil poklican na graško univerzo. Odhodnice se je udeležilo več slovanskih profesorjev in odličnih dunajskih Slovencev; celo s Kranjskega je bilo nekaj gostov.

„Zora“ izhaja koncem vsakega meseca izvzemši dva meseca počitnic in stane za celo leto 1 gld., za dijake 60 kr.

Uredništvo: Anton Vadnal, Dunaj, IX. Porzellangasse 30.

Upraviništvo: Pavel Marija Valjavec, Dunaj, V. Matzleinsdorferstr. 76, IV. 30.

Odgovorni urednik: Frančišek Janković, Dunaj.

Rokopisi se ne vračajo, nefrankovana pisma se ne sprejemajo.

Tiskarna oo. mehtaristov, Dunaj.